

Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь

Установа адукацыі

”Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка”

Факультэт пачатковай адукацыі
Кафедра беларускага і рускага мовазнаўства

**ПАРАЎНАННЕ ЯК СРОДАК АРГАНІЗЦЫІ ТЭКСТУ
(НА МАТЭРЫЯЛЕ БЕЛАРУСКІХ ПЕРАКЛАДАЎ НОВАГА ЗАПАВЕТУ)**

Дапушчана да абароны ў камісіі па
прыёму Дзяржаўных экзаменаў
факультэта пачатковай адукацыі

Дыпломная работа
студэнткі 501 групы дзённай
формы атрымання адукацыі
Калбаска Марыны Алегаўны

Загадчык кафедры беларускага і
рускага мовазнаўства
доктар філалагічных навук
Трафімовіч Т.Р.

Навуковы кіраўнік – кандыдат
філалагічных навук, дацэнт
Азарка Вольга Уладзіміраўна

20 мая 2010 г. (пратакол № 4)

Мінск, 2010

ЗМЕСТ

УВОДЗІНЫ.....	3
ГЛАВА 1. ТЭАРЭТЫЧНЫЯ АСНОВЫ ВЫВУЧЭННЯ ПАРАЎНАННЯ ...	5
1.1. Параўнанне як элемент моўнай сістэмы.....	5
1.2. Параўнанне як аб’ект даследавання ў сучаснай лінгвістыцы	7
ГЛАВА 2. ПАРАЎНАННЕ Ў БЕЛАРУСКІХ ПЕРАКЛАДАХ НОВАГА ЗАПАВЕТУ	15
2.1. Спецыфіка мовы біблейскіх тэкстаў.....	15
2.2. Да праблемы перакладу Новага Запавету на беларускую мову.....	25
2.3. Тыпы параўнання і яго роля ў арганізацыі тэксту перакладаў Новага Запавету.....	36
ЗАКЛЮЧЭННЕ.....	54
СПІС ВЫКАРЫСТАНАЙ ЛІТАРАТУРЫ.....	56
ДАДАТКІ.....	60

УВОДЗІНЫ

У сучасным мовазнаўстве вялікая ўвага надаецца даследаванням, прысвечаным праблемам аналізу тэксту. Заўважана, што тэкст адлюстроўвае не толькі індывідуальна-аўтарскі светапогляд, але і нясе пэўную агульначалавечую, нацыянальную, культурна-гістарычную інфармацыю. Складаная прырода тэксту абумовіла той факт, што тэкст з'яўляецца аб'ектам вывучэння не толькі лінгвістыкі, але і цэлага шэрагу іншых навук – псіхалогіі, сацыялогіі, філасофіі, логікі і інш.

Тэкст ўяўляе сабой сістэму, якая складаецца з упарадкаваных на розных узроўнях знакаў – фанем, марфем, слоў, словазлучэнняў. Паколькі параўнанне, прадстаўленае ў выглядзе граматычна аформленага супастаўлення, з'яўляецца элементам лексіка-семантычнага ўзроўню моўнай сістэмы, то яно можа прымаць актыўны ўдзел ва ўтварэнні тэксту і, такім чынам, выступаць адным са сродкаў яго арганізацыі.

Параўнанне адлюстроўвае тое кола прадметаў, якія знаходзяцца ў полі зроку, у сферы слыху, адчування, успрымання таго, хто іх выкарыстоўвае, і нясе адбітак агульначалавечых, нацыянальных, індывідуальных уяўленняў носьбіта мовы пра свет, выяўляе яго светапогляд. Параўнанне як самы старажытны від псіхічнай дзейнасці чалавека з'яўляецца адным са спосабаў характарыстыкі прадметаў і з'яў рэчаіснасці. Разам з тым параўнанне – гэта стылістычны прыём, які шырока выкарыстоўваецца ў маўленні з мэтай надаць выказванню больш яркасці, выразнасці і вобразнасці.

У лінгвістыцы даволі падрабязна апісаны марфалагічныя і лексічныя сродкі выражэння параўнанняў [2; 7; 8; 19; 57]. Зроблены спробы растлумачыць тэкстаўтваральную ролю параўнальных адзінак мовы. Даволі падрабязна даследаваны тыпы, семантыка, функцыянальна-стылістычная роля параўнанняў у кантэксце мастацкіх і публіцыстычных твораў [11; 18; 22; 34; 36; 45; 54]. Аднак роля параўнання ў арганізацыі тэкстаў канфесійнага стылю, у прыватнасці Новага Запавету, мала даследавана.

Мэта даследавання – ахарактарызаваць параўнанне як сродак арганізацыі тэксту беларускіх перакладаў Новага Запавету.

Дасягненню пастаўленай мэты садзейнічала вырашэнне наступных **задач**:
 - ахарактарызаваць параўнанне як элемент моўнай сістэмы і як аб'ект вывучэння сучаснай лінгвістыкі;

- вызначыць спецыфічныя асаблівасці мовы Бібліі;
- разгледзець праблемы, звязаныя з перакладам тэксту Новага Запавету на беларускую мову,
- выявіць трансфармацыі моўных сродкаў выражэння параўнання пры перакладзе;
- прааналізаваць структуру, лексічнае напаўненне, ролю параўнанняў у тэксце перакладаў Новага Запавету.

Аб’ект – мова беларускіх перакладаў Новага Запавету.

Прадмет – параўнанні ў тэксце Новага Запавету.

У даследаванні прааналізаваны беларускія пераклады Новага Запавету, зробленыя А. Клышчам (1990), В. Сёмухам (1995), У. Чарняўскім (2003). Картатэка фактычнага матэрыялу складаецца са 135 картак.

Метады даследавання: аналіз лінгвістычнай, культуралагічнай і метадычнай літаратуры па праблеме даследавання; апісальны і параўнальны метады.

Практычная значнасць: матэрыялы, атрыманыя ў ходзе даследавання, могуць быць выкарыстаны настаўнікамі беларускай мовы і літаратуры падчас вывучэння тэм: “Ступені параўнання якасных прыслоўяў і прыметнікаў”, “Параўнанне”, “Параўнальны зварот”, “Складаназалежны сказ. Даданая параўнальная частка складаназалежнага сказа”, “Мастацкія сродкі вобразнасці: параўнанні, эпітэты, метафары”, студэнтамі пры напісанні курсавых і дыпломных работ, а таксама ў далейшым пры распрацоўцы праблем лексікалогіі, лінгвістычнага аналізу тэксту, пры вырашэнні пытанняў функцыянальнай стылістыкі.

ЗАКЛЮЧЭННЕ

Навакольнае асяроддзе ўключае вялікую колькасць прадметаў і з’явы, якія знаходзяцца ў разнастайных адносінах і залежнасцях. У пазнанні гэтых сувязей, а таксама ў пазнанні саміх прадметаў і з’яў рэчаіснасці вялікае значэнне адыгрывае параўнанне.

Параўнанне з’яўляецца адным з самых распаўсюджаных моўных сродкаў. Яго з’яўленне звязана з немагчымасцю перадаць мастацкую своеасаблівасць прадмета праз простае пералічэнне яго прыкмет.

Параўнанне разглядаюць і як від псіхічнай дзейнасці чалавека, і як стылістычны прыём, троп.

Параўнанне як элемент лексіка-семантычнай сістэмы мовы прымае актыўны ўдзел у арганізацыі і афармленні тэксту. У структуры тэксту, як і любая іншая сістэмная адзінка мовы, параўнанне з’яўляецца канструктыўным элементам і выконвае тэкстаўтваральную функцыю.

У тэксце перакладаў Новага Запавету параўнанне прысутнічае на ўсіх ўзроўнях: на моўным – як прыём эстэтычнага мадэлявання рэчаіснасці, на ідэйным (канцэптуальным) – як сродак выяўлення глыбіннага сэнсу, на кампазіцыйным – як адзін з элементаў структурнай арганізацыі тэксту.

Мова ўсіх кніг Бібліі вылучаецца сваёй вобразнасцю, метафарычнасцю, лаканічнасцю, багаццем выяўленчых сродкаў, таму Выкарыстанне параўнанняў у біблейскім тэксце дастаткова пашыранае і характарызуецца цеснай узаемасувяззю з метафарамі, сімваламі, алегорыямі, паколькі параўнанне – аснова для стварэння ўсіх іншых вобразных сродкаў.

Біблейскім параўнанням характэрна не толькі нагляднасць (выяўленчасць), амаль кожнае з іх з’яўляецца сродкам стварэння новага, духоўнага сэнсу і ўтрымлівае ў сабе ацэначную функцыю. Таму пры тлумачэнні сэнсу параўнанняў Новага Запавету неабходна спалучаць іх літаральнае і сімвалічнае значэнне. Іншымі словамі, параўнанне не з’яўляецца тут толькі ўпрыгожаннем тэксту, яно ёсць спосаб больш шырокага бачання свету. Вельмі часта параўнанні кніг Новага Запавету адлюстроўваюць рэаліі тагачаснага жыцця.

Праблема перакладу Святога Пісьма на беларускую мову з’яўляецца адной з самых актуальных. Пераклад з адной мовы на другую ў прынцыпе немагчымы без пэўных змен (трансфармацый). Кожны з перакладаў мае розную ступень дакладнасці і дасканаласці, якая праяўляецца ў лексіцы,

граматыцы, стылёвых рысах. Пераклады Святога Пісьма характарызуюцца вар’іраваннем, асабліва на ўзроўні мовы. Гэта разнапланавасць абумоўлена цэлым шэрагам аб’ектыўных і суб’ектыўных фактараў.

Супастаўленне кампаратыўных адзінак з мэтай выяўлення пэўных трансфармацый моўных сродкаў параўнання ў перакладах Новага Запавету, зробленых У. Чарняўскім, В. Сёмухам, А.Клышкам, а таксама ў сінадальным перакладзе (на рускай мове), сведчыць пра наяўнасць лексіка-граматычных змяненняў у тэксце пералічаных перакладаў. Гэтыя змены ў большасці выпадкаў неістотныя і не прыводзяць да скажэння сэнсу.

Кампаратыўныя канструкцыі ў перакладах часцей перадаюцца даслоўна, захоўваюць асаблівасці граматычнай будовы і сэнсава-канататыўны змест.

Пераклад біблейскага тэксту мае сваю спецыфіку, таму што любы перклад Бібліі адначасова з’яўляецца і яе тлумачэннем. Таму асноўным патрабаваннем да перакладу выступае экзегетычная дакладнасць, а не лінгвістычная эфектнасць. Для дасягнення гэтай дакладнасці закранаецца цэлы шэраг няпростых гістарычных, тэалагічных, лінгвістычных і іншых пытанняў.

Аналіз і класіфікацыя параўнанняў паводле спосабу граматычнага афармлення сведчаць аб тым, што злучнікавыя параўнанні найбольш пашыраныя ў беларускіх перакладах Новага Запавету (57% - 78 моўных адзінак). Бяззлучнікавыя параўнанні таксама прымаюць удзел ў арганізацыі тэксту, але ў меншай колькасці (43% - 57 моўных адзінак).

Моўныя сродкі выражэння параўнання ў тэксце Новага Запавету вылучаюцца сваім багаццем і разнастайнасцю, сярод іх вылучаюцца марфалагічныя, сінтаксічныя і лексічныя сродкі.

Паводле спосабу марфалагічнага выражэння інтэгральнай прыметы найбольш пашыраны дзеяслоўныя (67%), у меншай ступені прадстаўлены назоўнікавыя (19%), прыметнікавыя (13%) і прыслоўныя параўнанні (1%).

СПІС ВЫКАРЫСТАНАЙ ЛІТАРАТУРЫ

1. Анічэнка, У.В. Асновы культуры маўлення і стылістыкі / У.В. Анічэнка. – Мінск: Вышэйшая школа, 1992. – 270 с.
2. Бандарэнка, Т.П. Параўнальныя канструкцыі / Т.П. Бандарэнка // Беларуская граматыка. Ч. 2. – Мінск: Навука і тэхніка, 1986.
3. Барысенка, В.Я. Моўна-выяўленчыя сродкі ў паэзіі Васіля Віткі: аўтарэф. дыс. канд. філал. навук: 10.02.01 / В.Я. Барысенка; МДП імя Н.К. Крупскай. – Гомель, 2002. – 20 с.
4. Библия. Книги священного Писания канонические / Синодальный перевод. – М.: Российское библейское общество, 1997. – 1312 с.
5. Булыгина, Т.В. Система языковая / Т.В. Булыгина, С.А. Крылов // Лингвистический энциклопедический словарь / гл. ред. В.Н. Ярцева. – М.: Сов. Энциклопедия, 1990. – 257.
6. Бурак, Л.І. Складанае сінтаксічнае цэлае / Л.І. Бурак // Беларуская мова: энцыкл. / Беларус. энцыкл. пад рэд. А.Я. Міхневіча. – Мінск: БелЭн, 1994. – С. 49 .
7. Голуб, И.Б. Стилистика русского языка / И.Б. Голуб. – М.: Айрис-пресс, 1997. – 448 с.
8. Горбачевич, К.С. Словарь сравнений и сравнительных оборотов в русском языке / К.С. Горбачевич. – М.: ООО “Издательство АСТ”, 2004. – 285 с.
9. Грицанов, А.А. Новейший философский словарь. – Мінск: Книжный дом, 2003. – 1280 с.
10. Давыдова, Н.В. Евангелие и древнерусская литература / Н.В. Давыдова. – М.: МИРОС, 1992. – 256 с.
11. Забаронак, В.І. Вобразныя сродкі ў беларускіх мастацка-публіцыстычных творах (параўнанне і метафара) : аўтарэф. дыс... канд. філал. навук: 02.05.00 / В.І. Забаронак; БДПУ. – Мінск: 2001. – 105 с.
12. Ипполитова, Н.А. Текст в системе обучения русскому языку в школе / Н.А. Ипполитова. – М.: Флинта, Наука, 1998. – 176 с.
13. Казбярук, У. Францішак Скарына / У.М. Казбярук. – Мінск: Мастацкая літаратура, 2003. – 174 с.
14. Клышка, А. Новы Запавет Госпада нашага Ісусу Хрыста (Евангеллі паводле Мацвея, Марка) // Спадчына. – 1990. – №1 – 4.
15. Кузьміч, В.А. Практычная і функцыянальная стылістыка беларускай мовы / В.А. Кузьміч, В.В. Шахаб. – Мінск: БДТУ, 2008. – 240 с.
16. Ладыженская, Т.А. Развивайте дар слова / Т.А. Ладыженская, Т.С. Зепалова. – М.: Просвещение, 1990. – 176 с.

- 17.Лазарук, М.А. Слоўнік літаратуразнаўчых тэрмінаў / М.А. Лазарук, А.Я. Ленсу. – Мінск: Народная асвета, 2003. – 239 с.
- 18.Ляшчынская, В.А. Слоўнік параўнанняў у мове мастацкіх твораў Янкі Купалы / В.А. Ляшчынская, З.А. Шведава. – Гомель: У.А. “Гомельскі дзярж. універсітэт імя Ф. Скарыны”, 2004. – 104 с.
- 19.Малажай, Г.М. Параўнальныя канструкцыі / Г.М. Малажай // Беларуская мова: Энцыкл. / Беларус. энцыкл.; пад рэд. А.Я. Міхневіча; рэдкал.: Б.І. Сачанка (гал. рэд.) і інш. – Мінск: БелЭн, 1994.
- 20.Мандель, А. Библия на уроках литературы в 5 - 6 классах / А. Мандель // Учитель. – 2004. – № 3. – С. 2 – 5.
- 21.Маслова, В.А. Лингвокультурология / В.А. Маслова. – Мінск: Университетское, 2004. – 280 с.
- 22.Маслова, В.А. Экспрессивное сравнение, его семантика и функции в художественном тексте / В.А. Маслова // Русский язык. – 1992. – № 12. – С. 89 - 96.
- 23.Мечковская, Н.Б. Язык и религия: пособие для студентов гуманитарных вузов / Н.Б. Мечковская. – М.: Просвещение, 1998. – 270 с.
- 24.Мицкевич, В.А. Библиология / В.А. Мицкевич. – М.: Библейская миссия, 1990. – 330 с.
- 25.Николаюк, Н.Г. Библейское слово в нашей речи / Н.Г. Николаюк. – М.: Просвещение, 1996. – 320 с.
- 26.Новы Запавет / Пераклад на бел. мову В. Сёмухі. – Мінск: ВЦ Бацькаўшчына, 1995. – 490 с.
- 27.Новы Запавет / Пераклад на бел. мову У.Чарняўскага. – Мінск: Библейскае таварыства, 2003. – 304 с.
- 28.Папко, Н.Ю. Художественный текст как объект лингвистического исследования / Н.Ю. Папко // Весці БДПУ. – 2009. – № 1. Серыя 1. – С. 88 - 91.
- 29.Писарук, Г.В. И слово в сердце отзовется: пособие для учителей / Г.В. Писарук. – Минск: Беларусь, 2002. – 95 с.
- 30.Писарук, Г.В. Работа с библейскими притчами на уроках русского языка // Актуальныя праблемы мовазнаўства і лінгвістыкі: зб. навук. арт. / Брэст: Акадэмія, 2005. – С. 109-119.
- 31.Пісарэнка, А.М. Функцыянальная стылістыка беларускай мовы / А.М. Пісарэнка. – Мінск: Бел. дзярж. ун-т культуры, 2003. – 62 с.
- 32.Плотнікаў, Б.А. Сістэмнасць мовы / Б.А. Плотнікаў // Беларуская мова: энцыкл. / Беларус. энцыкл.; Пад рэд. А.Я. Міхневіча. – Мінск: БелЭн, 1994. – С. 493.
- 33.Попова, З.Д. Общее языкознание: учеб. пособие / З.Д. Попова. – Воронеж, 1987.- 220 с.

- 34.Разумова, О.П. Градуальность и оценка в образных сравнениях: автореф. дис. канд. филол. наук: 50.00.00. Минск: Гродненский государственный педагогический университет, 1997. – 24 с.
- 35.Райкен, Л. Словарь библейских образов / Лиланд Райкен. – СПб: Библия для всех, 2008. – 1424 с.
- 36.Русак, Н.Л. Лексіка-семантычны склад і стылістычныя функцыі параўнанняў у паэме Якуба Коласа “Новая зямля” // Беларуская філалогія на пачатку XXI стагоддзя: зб. навук арт. / Мінск: БДПУ, 2002. – 96 с.
- 37.Садовникова, С.А. Культуральный текст и его интерпретация // Слово в культуре: сб. науч. ст. в 2 ч. – ч. 2 под общ. ред. В.Н. Калмыкова, И.И. Морозовой. – Гомель: УО ГГУ им. Ф. Скорины, 2004. – С. 83 - 88.
- 38.Сініла, Г.В. Біблія як помнік літаратуры і мастацтва / Г.В. Сініла. – Мінск: Беларуская навука, 2003. – 506 с.
- 39.Старичёнок, В.Д. Большой лингвистический словарь / В.Д. Старичёнок. – Ростов н/Д: Феникс, 2008 – 811 с.
- 40.Старычонак, В.Д. Метафара ў беларускай мове: на матэрыяле субстантываў: манаграфія / В.Д. Старычонак. – Мінск: БДПУ, 2007. – 190 с.
- 41.Супрун, А.Я. Мова / А.Я. Супрун // Беларуская мова: энцыклапедыя / пад рэд. А.Я. Міхневіча. – Мінск: БелЭн, 1994. – С. 352 - 353.
- 42.Сцяцко, П.У. Слоўнік лінгвістычных тэрмінаў / П.У.Сцяцко, М.Ф. Гуліцкі, Л.А. Антанюк. – Мінск: Вышэйшая школа, 1990. – 222 с.
- 43.Трацяк, І.І. Біблія ў кантэксце беларускай культуры / І.І. Трацяк. – Мінск: Народная асвета, 2007. – 73 с.
- 44.Трунова, І.С. Адметнасць перакладу вобразных параўнанняў з роднасных моў (на матэрыяле мовы паэтычных твораў сучасных беларускіх і ўкраінскіх аўтараў) / І.С.Турунова // Актуальныя праблемы мовазнаўства і лінгвістыкі: зб. нав. арт. / пад. рэд. Г.М. Малажай. – Мазыр: МДІ, 2005. – С. 85 - 89.
- 45.Трыпуціна Т.М. Мова мастацкага твора: вучэб.-метадычны дапам. / Т.М. Трыпуціна. – Мінск: БДПУ, 2004. – С. 48 - 53.
- 46.Фурс, В. Моўныя разыходжанні ў сучасных беларускіх перакладах Бібліі / В. Фурс // Роднае слова. – 2008. – № 8. – С. 37 - 40.
- 47.Фурс, В. Беларускія пераклады Евангелля паводле Мацвея: пратэстанцкія, каталіцкія, праваслаўныя версіі / В. Фурс // Роднае слова. – 2004. – № 12. – С. 29-32.
- 48.Хороненко, С.С. Передача сакральной информации – С.С.Хороненко // Славянский мир на пороге третьего тысячелетия: материалы междунар.

- науч. конф. г. Гомель, 15 - 16 мая 2001 г. под ред. В.И. Коваль. – Гомель: БелГУТ, 2001. – С. 263 - 265.
- 49.Цікоцкі, М.Я. Стылістыка беларускай мовы / М.Я. Цікоцкі. – Мінск: Універсітэцкае, 1995. – 294 с.
- 50.Чистяков, Г. Над строкамі Нового Завета / Г. Чистяков. – М.: Истина и Жизнь, 2000. – 340 с.
- 51.Шамякіна, Т. Біблія: Новы Запавет / Т. Шамякіна // Роднае слова. – 2001. – № 1. – С. 82 - 87.
- 52.Шумчык, В.Ф. Лексіка-семантычная парадыгма параўнання як паказчык сістэмнасці мовы / В.Ф. Шумчык // III Машеровские чтения: материалы республиканской научно-практической конференции студентов, аспирантов и молодых учёных, Витебск, 24-25 марта 2009 г. –Віцебск: ВГУ им. Машерова, 2009.– С.
- 53.Шумчык, Ф.С. Функцыянальная стылістыка беларускай мовы: вучэб.-метад. дапам. / Ф.С. Шумчык. – Мінск: БДПУ, 2004. – 35 с.
- 54.Шумчык, Ф.С. Вобразныя сродкі мовы ў мастацкіх творах В. Адамчыка (параўнанне і метафара): Аўтарэферат дыс. канд. філалагіч. навук: 40.00.90 / БДПУ імя М. Танка. – Мінск, 1999. – 19 с.
- 55.Шумчык Ф.С. Лексічная стылістыка беларускай мовы / Ф.С. Шумчык. – Мінск: БДПУ, 2005. – 52 с.
- 56.Шчэрбін, В.К. Лексіка-семантычная сістэма мовы / В.К. Шчэрбін // Беларуская мова: энцыкл. / Беларус. Энцыкл.; Пад рэд. А.Я. Міхневіча. – Мінск: БелЭн, 1994. – С. 298 - 299.
- 57.Янкоўскі, Ф. Беларускія народныя параўнанні /Ф. Янкоўскі, - Мінск: Вышэйшая школа, 1973. – 238 с.
- 58.Яскевіч, А.С. Біблейскі пераклад. Аб духоўнай паэзіі / А.С. Яскевіч. – Мінск: Царкоўнае слова, 1998. – 88 с.